

VIAȚA SFÂNTULUI CHIRIL FILEOTUL:
DESPRE LĂCOMIA PÂNTECELUI¹

Nicolae Kataskepenos

Introducere

Textul de mai jos este un fragment din *Viața Sfântului Chiril Fileotul* alcătuită de monahul Nicolae Kataskepenos, în prima jumătate a secolului al XII-lea, această operă, o impresionantă hagiografie filocalică, urmând a apărea pentru prima dată în traducere românească la editura Doxologia, în colecția *Viața în Hristos. Pagini de filocalie*. Traducerea a fost făcută după ediția critică *Nicolas Katasképénos, La vie de Saint Cyrille le Philéote moine byzantin († 1110), introduction, texte critique, traduction et notes par Étienne Sargologos (Subsidia hagiographica 39), Société des Bollandistes, Bruxelles, 1964*, și este însoțită de un bogat studiu introductiv și numeroase referințe bibliografice, absolut necesare, întrucât, textul *Vieții Sfântului Chiril Fileotul* este un cuprinzător florilegiu patristic tematic. Capitolele selectate aici redau, prin prisma unei întâmplări din viața Sfântului – convorbirea cu un frate din mănăstire – învățătura acestuia, expresie a tradiției bizantine de până la el, despre modul în care trebuie să ne raportăm la hrană, păzindu-ne de patima gastrimargiei sau lăcomia pântecelui.

Diac. Ilarion Argatu

Capitolul 40. Despre lăcomia pântecelui

1. Altă dată, pe când vorbeam eu cu sfântul, a venit un frate din chinovie și zice către el: „Avva, am auzit de la doctor că smochinele sunt folositoare înainte de masă și fac poftă de mâncare și,

¹ Ediție realizată în cadrul *Departamentului de valorizare a tezaurului patristic al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei*, volum în curs de apariție la Editura Doxologia.

de aceea, mănânc smochine de dimineață”. Și el: „Rușine este ca iubitorii de trup și gastrimargii să cerceteze despre lucrurile duhovnicești, așa cum este rușine ca desfrânata să vorbească despre înfrânare. Căci «în pântecelul plin nu este cunoașterea tainelor lui Dumnezeu»². Dacă nu-ți înfrânezi pântecelul pentru ce ocupi locul degeaba³ și îi slăbești pe cei ce luptă. Bine a făcut unul dintre înțelepți că a batjocorit pe cei ce se îngrijeau de trupurile lor, dar erau nepăsători cu ei înșiși, ca unii care se îngrijeau de case, dar neglijau pe locuitorii casei⁴. Oamenii cer să aibă sănătate de la Dumnezeu, dar nu știu să aibă această putere de la ei înșiși. Căci prin neînfrânare, făcând cele contrare, devin trădători ai sănătății⁵. Trebuie, deci, să-i condamnăm pe aceștia. În însași rugăciunile lor se oțesc împotriva sănătății. Ungerea este bună nu cea plăcută, nici cea multă, ci cea sănătoasă. Tot așa și hrana, nu cea plăcută este bună, nici cea multă, ci cea sănătoasă. Graba și repezeala să fie departe de mâncare, căci acest obicei este câinesc și cuvenit mai degrabă fiarei decât omului⁶. În mâncăruri amintește-ți că două lucruri primești, trup și suflet. Și ceea ce dai trupului, îndată verși afară, dar orice dai sufletului păstrezi pentru totdeauna⁷. Și încetează să faci prin tine însuși temnița puternică⁸, căci zicea cineva că unii oameni trăiesc pentru a mânca, dar eu mănânc pentru a trăi⁹. Să fie rânduită o oră anume pentru hrană monahilor, aceeași revenind regulat, astfel

² Sfântul Ioan Scărarul, *Scala paradisi*, Scolie la treapta 26, 3, PG 88, 1093A.

³ Cf. Lc. 13, 7.

⁴ *Demonax, Fragmenta*, 16 [ed. P. V. Fritzsche, *De Fragmentis Demonacti Philosophi*, Rostock, 1866, p. 6] în Pseudo Maxim Mărturisitorul, *Loci communes*, 1 [PG 91, 728D], ed. S. Ihm, *PS.-Maximus Confessor. Erste Kritische Edition einer Redaktion des sacro-profanan Florilegiums Loci communes*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2001, p. 29.

⁵ Democrit, *Fragmenta*, 234; 302, 165 [ed. H. Diels, W. Kranz, *Die Fragmente der Vorsokratiker*, vol. 2, Weidmann, Berlin, 1952, pp. 192, 222] în Pseudo Maxim Mărturisitorul, *Loci communes*, 27 [PG 91, 876A], ed. S. Ihm, p. 601.

⁶ Democrit, *Fragmenta*, 302, 197 [ed. H. Diels, W. Kranz, vol. 2, p. 222] în Pseudo Maxim Mărturisitorul, *Loci communes*, 27 [PG 91, 876AB], ed. S. Ihm, p. 601.

⁷ Epictet, Γνωμαί, 20 [ed. Heinrich Schenkl, Μοσχίονος Γνωμαί, *Epicteti Dissertationes ab Arriano digestae*, Lipsiae, 1916, p. 482] Pseudo Maxim Mărturisitorul, *Loci communes*, 27 [PG 91, 876BC], ed. S. Ihm, p. 603.

⁸ Crates, *Fragmenta*, 64 [ed. G. Giannantoni, *Socratis et socraticorum reliquiae*, vol. 2, Napoli, 1990, p. 547] în Pseudo Maxim Mărturisitorul, *Loci communes*, 27 [PG 91, 876CD], ed. S. Ihm, p. 606.

⁹ Socrate, *Fragmenta*, 269 [ed. G. Giannantoni, vol. 1, p. 118] în Pseudo Maxim Mărturisitorul, *Loci communes*, 27 [PG 91, 876D], ed. S. Ihm, p. 607.

încât, din douăzeci și patru de ore ale unei zile una singură abia să se cheltuiască pentru trup. Iar restul să vă ocupați cu lucrarea cea după minte¹⁰. Și vai celui ce te îndeamnă la folosul tău. Căci învățătorilor răi, rele le sunt învățăturile, după cum și invers. Căci și Eva prin îndemnul și amăgirea diavolului luând și mâncând¹¹ împreună cu Adam, în loc să ajungă la nemurire, au căzut în moarte și în loc să fie îndumnezeiți, cunoscând binele și răul, au devenit luptători împotriva lui Dumnezeu, pe de o parte, făcând răul, pe de altă parte, nepricepând să facă binele. Pentru aceea și batjocoritor a grăit către ei Dumnezeu: *Iată s-a făcut Adam ca Unul dintre noi*¹², adică, iată, te-ai îndumnezeit, te-ai slăvit, te-ai cinstit, nu duci lipsă de nimic, nu ai nevoie de Mine. Acestea sunt răsplătirile răului îndemn și ale lăcomiei pântecelui.

2. Dar lăcomia pântecelui este prisosul, nebunia cea după pân-tece. Gastrimarg este numit cel înnebunit de pân-tece. Trebuie să lepădăm lăcomia pântecelui și desfătarea. Căci după o viață petrecută cu luare aminte, ne atrage spre fapte pentru care au loc suspine. Mintea celui înfrânat este templu al Duhului Sfânt. Iar mintea gastrimargului este sălaş corbilor¹³. Pe aceștia ocărându-i Iacov, a scris, zicând: *V-ați desfătat pe pământ și v-ați dezmiardat, hrănit-ați inimile voastre ca în ziua junghierii*¹⁴. Frate, nu te înșela în săturarea pântecelui și nu te îndulci în afara nevoii trupului să te împărtășești de hrană sau băutură. Și păzește-te să nu judeci pe cineva și fii supus și vei ajunge la smerenie și se vor arde de la tine toate patimile. Și nu te îngreuna în poruncă, zicând că este împovărătoare. Nu este. Urăște desăvârșit [răul] ca să iubești desăvârșit [pe Dumnezeu]. Depărtează-te desăvârșit [de rău] ca să te apropii desăvârșit [de Dumnezeu], scârbește-te de înfierea [cea după trup], ca să primești înfierea [cea după Dumnezeu]. Renunță să-ți împlinești voia ta și fă voia [aproapelui]. Slobozește-te pe tine, ca să te legi pe tine însuși. Omoară-te pe tine însuși și vei fi viu. Uită-te pe tine însuși și te vei cunoaște pe tine însuși. Și iată, lucrarea monahului ai. Căci nu este

¹⁰ Sfântul Vasile cel Mare, *Epistolae*, 2, ed. Y. Courtonne, *Saint Basile. Lettres*, vol. I, Les Belles Lettres, Paris, 1957, p. 12; PG 32, 233A.

¹¹ Cf. Fc. 3, 6-12.

¹² Fc. 3, 22.

¹³ Sfântul Ioan Scărarul, *Scala paradisi*, Scolie la treapta 14, 14, PG 88, 876C.

¹⁴ Iac. 5, 5.

Împărăția lui Dumnezeu mâncare și băutură, ci dreptate, și pace, și bucurie în Duhul Sfânt. Trup și sânge nu o vor moșteni pe ea¹⁵. Căci trupul este hrană demonilor, cum spune Psalmistul: *Când se vor apropia de mine cei ce îmi fac rău, ca să mănânce trupul meu*¹⁶.

3. După ce a zis acestea cuviosul către fratele, acesta, răspunzând, a zis: „Nu știi avva, că mănânc împreună cu frații și am partea mea de smochine la masă?” Iar cuviosul: „Iată și alt folos precum spui. «Cât de greu este să vorbești pântecelui care nu are urechi»¹⁷! Lăcomia pântecelui are plăceri mici, dar întristările provocate de ea sunt mari, durerile amarnice, nădejtile cele către Dumnezeu, moarte. Izbăvește-te pe tine însuși de orice obicei rușinos. Astfel, vei afla calea faptelor. Pântecelul gras, prin stârnirile tulburătoare, are mare putere să alunge subțirimea minții. Sodomiții s-au dezmiardat în săturarea de pâine și au lucrat cele fărădelege¹⁸. Dar tu, abuzând, pe cât pare, și de celelalte mâncăruri bune de mâncat pe care le trimite Dumnezeu mănăstirii spre slava Lui, vorbești și de smochine spre necinstirea Lui. Frate, dacă, lepădând lumea, intri iar în ea pe fereastră, și, lepădând toată trupeasca unire, nu te sâr-guiești să te unești cu Mirele ceresc și cu Duhul Sfânt, ce folos ai ieșind din lume? Căci dacă, părăsind averi, și proprietăți, și lucruri, în locul bogăției celei văzute, nu primești o altă bogăție și în locul desfătării celei trupești, nu primești o desfătare cerească și în locul fiilor tăi, tu nu devii fiu al lui Dumnezeu, și în locul fraților, nu ai devenit tu frate al lui Hristos, ce ai folosit lepădându-te de lume? Ai devenit sare stricată. Nici cele ale lumii nu le-ai lepădat, nici pe cele cerești și duhovnicești nu le-ai dobândit. Prin urmare, nu înaintezi deloc.

4. Vai tânărului care își satură pântecelul său și celui ce crede voii lui, că în zadar este lepădarea lui de lume! Cunoscut să-ți fie ție că iubind cele ce nu trebuie iubite, nu iubești cele care trebuie iubite¹⁹. Căci cel ce vrea cele mai mari, nu se îndeletnicește nici cu

¹⁵ Cf. Gal. 5, 21.

¹⁶ Ps. 26, 2.

¹⁷ Vorbe ale lui Cato consemnate de Plutarh, *Regum et imperatorum apophthegmata*, 198D [ed. W. Nachstädt, *Plutarchi moralia*, vol. 2.1, Teubner, Leipzig, 1935] Pseudo Maxim Mărturisitorul, *Loci communes*, 27 [PG 91, 876C], ed. S. Ihm, p. 602.

¹⁸ Cf. Fc. 13, 13.

¹⁹ Evagrie Ponticul, *Spirituales sententiae per alphabetum dispositae*, 22, PG 40, 1269B.

cele mai mărunte. Nu l-ai auzit pe Sfântul Vasile care zice că: «Am văzut pe mulți stăpâniți de patimi, fiind sănătoși la trup, dar nu am văzut sănătos nici măcar pe unul dintre toți cei care mănâncă pe ascuns sau stăpâniți de lăcomia pântecelui: fie au fost smulși din viața înfrânată și au fost corupți de lume, fie încercau să se ascundă printre cei înfrânați, aliindu-se cu diavolul și cu plăcerea. Mincinoși sunt aceștia, care se jură mult, care jură strâmb, răzvrătiți, oameni care răsplătesc răul cu rău, care ridică tonul când vorbesc, care mănâncă pe ascuns, neliberi, slugarnici, ocărători, iscoditori, care se bucură de întuneric, potrivnici de voie oricărei petreceri virtuose. Ca să-și acopere patima lăcomiei pântecelui cad într-un roi de rele, cei care prin chipul cel dinafară sunt de partea celor mântuiți, dar prin fapte sunt osândiți»²⁰. Vezi cum sunt unii ca aceștia osândiți de adevărul care îi judecă? Sfinții vorbesc în Duhul Sfânt și nu este vicleșug în gura lor²¹. Și iarăși zice același: «Pântecelul este partenerul cel mai de neîncredere, cămară nepăzită, deși multe sunt depozitate în ea, sunt spre pagubă, neputând să păstreze în ea cele depuse»²².

5. Așadar nu-ți linguși trupul cu somn și băi și cu așternuturi moi, repetându-ți acest cuvânt: *Ce folos ai de sângele meu, că mă cobor în stricăciune*²³? Pentru ce te îngrijești de ceva care puțin după aceea se va strica? Pentru ce te îngrași și pentru ce te îmbuibi? Sau nu știi că cu cât îți faci mai gras trupul, cu atât mai grea temniță gătești sufletului? Căci mulțimea puterii trupesti este piedică pentru mântuirea duhului²⁴. Acestea sunt cuvintele adevăraților doctori care au învățat de la adevăratul Doctor al sufletelor și trupurilor noastre, Hristos. Numai aceștia pot să tămăduiască bolile care la oameni sunt de nevindecă și cei vindecați de ei nu vor umbla întru întuneric²⁵, ci vor avea lumina vieții. Iar cel ce urmează doctorului tău nu numai că va fi robit de lăcomia pântecelui, încât să mănânce de dimineață ca porcii, ci împreună cu lăcomia pântecelui și prin ea, vor cădea în toate patimile cele necurate. Căci bucatele sunt pentru

²⁰ Sfântul Vasile cel Mare, *Sermo asceticus et exhortatio de renuntiatione mundi*, PG 31, 640BC.

²¹ Cf. 1 Pt. 2, 22.

²² Sfântul Vasile cel Mare, *De jejunio*, 2 [PG 31, 196B] în Pseudo Maxim Mărturisitorul, *Loci communes*, 27 [PG 91, 872D-873A], ed. S. Ihm, pp. 590-591.

²³ Ps. 29, 9.

²⁴ Sfântul Vasile cel Mare, *Homiliae super Psalmos*, 29, PG 29, 320C.

²⁵ Cf. In. 8, 12.

pântece și pântecele pentru bucate și Dumnezeu le va nimici pe amândouă²⁶. Dar întorcându-se și către fratele său care era și starețul mănăstirii, a zis: „De vreme ce Duhul cel Sfânt te-a ales pe tine la egumenie, trebuie ca tu după cuvântul Domnului să fii cel mai de pe urmă dintre toți²⁷ cu cugetul, astfel încât, ca unul căruia ți s-a dat putere, să poți purta neputințele celor neputincioși, ca doctor, să vindeci bolile celor bolnavi, iar ca păstor, să întorci oaia cea ră-tăcită²⁸, iar pe cea care merge bine să o faci mult roditoare prin virtuți, iar pe cea plină de râie și care este cu neputință de vindecat să o tai de turma ta cea cuvântătoare, ca să nu transmită boala și celor sănătoase. Căci zice autorul Pildelor: *Întru cunoștință cunoaște sufletul turmei tale și cunoaște inima oilor tale*²⁹, adică a ucenicilor tăi, pentru ca să aduci la deprindere învățătura ta, fie lapte, fie legume, fie carne. Și atât despre acestea”.

6. „Dar voi ce ați mâncat astăzi?” Era vineri. Iar el: „Zeamă sfântă, avva”. Și cuviosul: „Ce este aceasta?” „Pun în ea ceapă și alte legume cu unele mirodenii, după cum are fiecare și aceasta se numește zeamă sfântă”. Avzind aceasta, a zis suspinând: „Vai mie, frate, habar nu ai ce este aceasta. Aceasta nu este zeamă sfântă, ci gastrimargozeamă. Nu ai auzit la Pateric că s-a dus un bătrân la un frate și l-a aflat pe el mâncând. Și cum l-a văzut pe el, a ascuns ceea ce mânca în dosul ușii chiliei lui. Și întreat fiind de bătrân: «Ce ai ascuns acolo?», a zis: «Iartă-mă, avva, că tăiam frunze de curmal și de la căldură s-a uscat gâtul meu și am pus puțină sare în apă și am înmuat posmagul meu căci nu puteam să-l mănânc uscat». Și a strigat sfântul bătrân: «Veniți să-l vedeți pe Isaia mâncând zeamă. Dacă vrei să mănânci zeamă, du-te în Egipt»³⁰. Ai văzut ce zeamă sfântă mânca fratele și pe aceea cu rușine? Eu socotesc însă că era și începător, fiindcă nu l-a certat pe el bătrânul. Și vai nouă că slujind lăcomiei pântecelui și iubirii noastre de plăceri, ni se pare că ținem regimul sfinților. Te rog pe tine, frate, dacă nu puteți să tăiați zeama asta, măcar nu o mai numiți zeamă sfântă, fiindcă îi insultați pe

²⁶ 1 Cor. 6, 13.

²⁷ Mc. 9, 35.

²⁸ Cf. Iez. 34, 16; Mt. 18, 12.

²⁹ Pilde 27, 23.

³⁰ Everghetinos, 2, 16, [ed. Paul Everghetinos, *Συναγωγή τῶν θεοφθόγγων ὁμημάτων καὶ διδασκαλιῶν τῶν θεοφόρων καὶ ἁγίων Πατέρων*, vol. 1-3, Atena, ⁵1957-1964] p. 146-147.

sfinți, deși pe noi înșine ne insultăm, fără să o simțim măcar, noi, ticăloșii. Căci așa cum corăbiile încărcate peste poate cu poveri, sunt greu de cârmuit și ușor de naufragiat, tot așa și trupurile, cu cât se împovărează cu mai mult belșug și desfătare spre îngărășare, sunt purtate, prin iubirea de plăcere, înotând în adâncul pierzării. Și așa cum este cu neputință ca păsările grase să zboare la cer, tot așa este cu neputință să zboare la cer trupul nostru îngrijit³¹ și bine hrănit. Noroiul uscat nu mai este de folos porcilor, iar trupul veștejit de post nu mai odihnește pe demon³². Așa cum balega multă lucrează mulțime de viermi, tot așa mulțimea mâncărilor lucrează mulțime de gânduri rele și năluciri de noapte³³.

Capitolul 41

1. Acestea au fost cuvintele sfântului bătrân. Și nimic de mirare. Căci avea cincizeci de ani și mai mult de când nu gustase nimic copt sau vin, sau strugure, sau vreun alt fruct proaspăt în afară de gutui. Și îmi zicea mie că: „Gutuia aceasta de aceea o mănânc, fiindcă nu pot să cad în lăcomia pântecelui din pricina ei”. Și ziceam către el: „Avva, pentru ce nu dezlegi măcar la praznicele împărătești la coptură fără untdelemn?” Și el zicea: „Eu sunt slab și dacă dezleg nu mai pot lega la loc. Căci cei tari sunt liberi să lege și să dezlege de la slujirea pântecelui și nu mai sunt sub lege³⁴, ci sub har”. Dar aceasta era o pildă a smereniei lui. Dar zicea și aceasta: „Bună este pâinea de post, fiindcă este liberă de dospeala plăcerilor³⁵. Căci săturarea de pâine și de apă naște în om pofta de felurite mâncări. Iar cel ce se îndulcește cu cele din urmă este neplăcut condus către cele dintâi. Iar stăruițoarea și îndelunga foame de pâine și sete de apă aduce uitarea felurimii mâncărilor. Dar pe mine nu mă tulbură atât foamea, cât setea. Așa cum una este bogăția simțită, dar averile sunt multiple, tot așa și virtutea, una este, dar are multiple lucrări³⁶”.

Traducere din greaca veche de Laura ENACHE

³¹ Sfântul Ioan Scărarul, *Scala paradisi*, 26, PG 88, 1085B.

³² Sfântul Ioan Scărarul, *Scala paradisi*, 26, PG 88, 1085B.

³³ Sfântul Ioan Scărarul, *Scala paradisi*, 26, PG 88, 1088D.

³⁴ Cf. Gal. 5, 18.

³⁵ Sfântul Nil Ascetel, *Sententiae*, 39, PG 79, 1244C.

³⁶ Sfântul Marcu Ascetel, *De lege spirituali*, 196, PG 65, 929A; ed. G.-M. de Durand, *Marc le Moine. Traités I*, coll. *Sources chrétiennes*, 445, Éditions du Cerf, Paris, 1999, p. 126.